

„Zbigniew Libera. Prace 1982-2008”, czyli jak się nie zgubić na wystawie

www.edu.pleple.tv

Cykl zajęć dotyczących sztuki współczesnej oraz zagadnień związanych z jej prezentacją. Podstawą projektu są filmy edukacyjne zrealizowane w Zachęcie Narodowej Galerii Sztuki.

Materiał zaproponowany w konspektach lekcji może być dowolnie modyfikowany przez nauczyciela w czasie jednej lub paru lekcji. W większości przypadków scenariusze lekcji stanowią bardzo rozbudowaną propozycję zajęć bazujących na materiałach filmowych.

Cele programu

Percepcja sztuki.

Uczeń:

- jest przygotowany do percepcji sztuki współczesnej jako nowej formy ekspresji wyrazu i realizacji plastycznej.
- pośrednio uczestniczy w wydarzeniach kulturalnych i artystycznych (materiał filmowy zrealizowany na wystawach sztuki współczesnej prezentowanych w Zachęcie Narodowej Galerii Sztuki)
- przez analizę wybranych zagadnień związanych z polską sztuką współczesną poznaje kulturę i tradycję własnego narodu.
- potrafi samodzielnie dotrzeć do źródeł informacji na temat sztuki i zjawisk artystycznych zawartych w książkach, podręcznikach, encyklopediach, słownikach oraz mediach, np. internecie.
- korzysta z przekazów medialnych – filmów, DVD, internetu, technologii komputerowej i cyfrowej do uzyskiwania informacji i tworzenia własnej analizy formalnej oraz treściowej wskazanego dzieła plastycznego.
- zna najważniejsze w Polsce instytucje związane z wystawiennictwem sztuki współczesnej (galerie, muzea) oraz potrafi odszukać informacje na ich temat w mediach – np. w internecie.

Ekspresja przez sztukę.

Uczeń:

- wykazuje twórczą postawę w opisie i interpretacji świata.
- posiada umiejętność abstrahowania, tworzenia nowych skojarzeń i wyobrażeń.
- potrafi dokonać samooceny i oceny pracy plastycznej innych ludzi – artystów, rówieśników - pod względem merytorycznym i estetycznym.
- na podstawie przykładowych dzieł sztuki samodzielnie dostrzega między nimi związku, odnajduje analogie oraz tworzy historię pod wskazanym kątem tematycznym.
- umie pracować indywidualnie oraz w grupie nad realizacją zadania o charakterze twórczym.

Recepcja sztuki.

Uczeń:

- swobodnie posługuje się podstawowymi pojęciami oraz terminami plastycznymi związanymi z formami wypowiedzi artystycznej, wykorzystywanymi w sztuce współczesnej (sztuki plastyczne, architektura).
- rozróżnia omawiane na zajęciach prace na tle kultury, w której powstawały, przestrzeni geograficznej oraz w kontekście wydarzeń historycznych i przemian społecznych.
- posiada podstawowe informacje na temat malarstwa, rzeźby, architektury oraz przedstawicieli kierunków w sztuce współczesnej.
- analizuje dzieło sztuki według jego treści, formy i ekspresji wyrazu. Swobodnie określa jego charakter oraz wskazuje związki między wybranymi pracami.
- łączy wskazane wystawy sztuk wizualnych z tekstami dotyczącymi danych ekspozycji.

Temat lekcji:

„Zbigniew Libera. Prace 1982-2008”, czyli jak się nie zgubić na wystawie

Cele główne:

- Przybliżenie podstawowych zagadnień oraz wybranych pojęć związanych ze sztuką współczesną. Szczególny nacisk położony na sztukę lat osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych w Polsce (twórczość Zbigniewa Libery).

- Ukazanie interesujących form narracyjnych, mających na celu ułatwienie zrozumienia problemów związanych ze sztuką współczesną (praca przewodnika).

Metody pracy: rozmowa dydaktyczna, działanie praktyczne.

Formy pracy: zbiorowa, grupowa, indywidualna.

Środki dydaktyczne:

- Podręcznik, albumy i książki z reprodukcjami dzieł sztuki współczesnej (np. Sztuka Świata, t. 10, Trzeciak P., Włodarczyk W., Mrozek J., Warszawa 2001; Piotrowski P., Znaczenia modernizmu. W stronę historii sztuki polskiej po 1945 roku, Poznań 1999; Rottenberg A., Sztuka w Polsce 1945-2005, Warszawa 2005)

- Słowniki pojęć plastycznych (np. Słownik terminologiczny sztuk pięknych. Wydanie nowe, Warszawa 1997, PWN; Słownik sztuki XX wieku, Warszawa 1998, Arkady; Giżycki M., Słownik kierunków, ruchów i kluczowych pojęć sztuki drugiej połowy XX wieku, Gdańsk 2002, słowo/obraz terytoria; Leksykon Sztuki Polskiej XX Wieku: Sztuki Plastyczne, J. Chrzanowska-Pieńkos, A. Pieńkos, Poznań 1996)

- Reprodukacja prac, oraz wydrukowane fragmenty tekstów dotyczące następujących dzieł:

Katarzyna Kozyra, „Olimpia”, fotografia, 1996 (+ Édouard Manet, „Olimpia”, olej na płótnie, 1863)

Katarzyna Kozyra, „Piramida zwierząt”, rzeźba, 1993

Katarzyna Górna, z cyklu „Madonna”, fotografia, 1996-2001

Artur Żmijewski, „Oko za oko”, fotografia lub kadr z filmu, 1998

- Dowolnie wybrana fotografia prasowych przedstawiających „negatywne”/smutne/tragiczne wydarzenia, tzw. obraz z pierwszych stron gazet, dobrze rozpoznawalny i znany uczniom.

- Wydrukowany fragment tekstu dotyczący pracy Zbigniewa Libery „Pozytywy”

Przebieg lekcji:

1. Dyskusja z uczniami na temat: kim/czym jest przewodnik?

Dialog oparty na swobodnych skojarzeniach uczniów. Stwierdzenia określające zadania, funkcje, miejsce oraz charakter pracy przewodnika nauczyciel zapisuje na tablicy tworząc schemat wzajemnych określeń, np.: przewodnik turystyczny – człowiek/książka, opowiadanie historii, atrakcje podróży; przewodnik elektryczny – substancja, przewodzenie/przekazywanie prądu elektrycznego; pies przewodnik – pomoc osobom niepełnosprawnym; przewodnik oprowadzający po wystawie – wyjaśnianie trudnych terminów, wskazywanie ważnych zjawisk; praca w muzeum, galerii itp.

2. Prezentacja filmu. Możliwość indywidualnej konfrontacji wcześniejszych skojarzeń dotyczących pracy przewodnika.

3. Praca w grupach.

Materiał filmowy ukazał pracę przewodnika oprowadzającego po wystawie Zbigniewa Libery w warszawskiej Zachęcie Narodowej Galerii Sztuki. Uczniowie zapoznali się z charakterem jego pracy oraz z funkcją, jaką odgrywa w kontakcie widzów z dziełem sztuki współczesnej. Przewodnicy są specjalnie przygotowywani do swojej roli – posiadają odpowiednie wykształcenie, najczęściej związane z historią sztuki lub kultury. Jednak bardzo często muszą uzupełniać swoją wiedzę – poszukują wtedy informacji samodzielnie i przygotowują jak najbardziej interesującą opowieść o wystawie, po której będą oprowadzać. Pora zabawić się w przewodnika, który musi uzupełnić swoje informacje...

Nauczyciel dzieli uczniów na pięć grup i rozdaje im słowniki terminów plastycznych oraz albumy z reprodukcjami dzieł sztuki współczesnej. Zadanie polega na przygotowaniu krótkiej (!) wypowiedzi ustnej dotyczącej pojęć (na podstawie informacji zawartych w słowniku), które powinien znać przewodnik, oprowadzający po wystawie Zbigniewa Libery. Chodzi o wyjaśnienie technik wyrazu artystycznego, które pojawiły się na wystawie:

Wideo

Fotografia (uwaga – negatyw!)

Rysunek (czy to nowe media?)

Instalacja

Ready-made / objet trouvé / obiekt ????

Uzupełnieniem wypowiedzi powinna stać się prezentacja przykładowych reprodukcji odnalezionych w albumach sztuki współczesnej.

4. Zbigniew Libera i sztuka krytyczna.

Po wprowadzeniu pojęć związanych z twórczością Zbigniewa Libery, pora na bliższe przyjrzenie się sztuce, która powstawała w tym samym czasie co jego prace. Pozwoli to wskazać działalność artystyczną Libery w szerszym kontekście kulturowo-społecznym.

Nauczyciel krótko przedstawia uczniom zagadnienie sztuki krytycznej w Polsce, w nurcie której tworzył także Zbigniew Libera (zob.: bibliografia). Szczególnie istotne jest wskazanie funkcji sztuki krytycznej polegającej na ujawnieniu, wskazaniu, napiętnowaniu tego co trudne i w pewien sposób odrzucone przez społeczeństwo. Wprowadzenie terminu „tabu”. Zwrócenie uwagi na problem ciała, obecny w pracach artystów związanych ze sztuką krytyczną – ciało jako „podstawowy obszar artystycznych dyskusji na temat tożsamości człowieka” (Izabela Kowalczyk, Sztuka krytyczna - wybrane zagadnienia)

5. Praca w grupach.

Nauczyciel dzieli uczniów na cztery grupy. Zadaniem każdej z grup będzie krótka wypowiedź ustna będąca analizą wskazanego dzieła sztuki krytycznej. Wybrana przez grupę osoba – lider – zamieni się w przewodnika, który w przystępny sposób opowie o danym dziele sztuki. Wskazówką jest fragment tekstu, przygotowany w formie kserokopii oraz pytania pomocnicze.

Grupa 1 - Katarzyna Kozyra, „Olimpia”, fotografia, 1996.

„Najpierw czułam się kiepsko [...]. Wreszcie spece od hematologii zdiagnozowali u mnie ziarnicę [choroba nowotworowa układu chłonnego]. Zaczęło się od chemioterapii i naświetlań w Centrum Onkologii. Codziennie przez trzy miesiące kładli mnie w stalowej komorze, zamykali drzwi i słyszałam cichusieńkie bzzz... [...]. Silnie odczuwałam organiczność, biologię mojego ciała. Żeby żyć musiałam regularnie dostawać kroplówki. Bolały mnie ręce, żyły brązowiły. Zdrowsi nie czują swojej fizjologii. W dodatku uważa się, że choroba przynosi wstyd. Spycha do klasy gorszych”

Chodzą sobie idealni. Z Katarzyną Kozyrą rozmawia Artur Żmijewski, [w:] Artur Żmijewski, Drżące ciała. Rozmowy z artystami, Bytom-Kraków 2006, s. 196.

Pytania pomocnicze:

- Co przedstawia fotografia Katarzyny Kozyry?
- Porównaj pracę Katarzyny Kozyry i obraz Édouarda Maneta – noszą taki sam tytuł. Czy są do siebie podobne? Co je od siebie różni.
- kto jest bohaterem fotografii Katarzyny Kozyry? Czy ta osoba jest zdrowa?
- W jaki sposób artystka przedstawia ludzkie ciało?
- Co ta praca może wskazywać zdrowym ludziom?

Grupa 2 – Katarzyna Kozyra, „Piramida zwierząt”, rzeźba, 1993.

„Aż – użyłaś czterech zwierzątek, a ile ich wszystkich miałaś?

KK – koń był jeden, ten zapłacony. Psów była masa, mogłam sobie wybrać jakiego chciałam, z tym, że wszystkie miały ten sam feler – były nadgryzione. Dostałam wreszcie psa, którego kwadrans wcześniej uśpiono na życzenie właściciela. Kotów było ze sześć do wyboru, a koguty zatłukłam dwa, nie wiedziałam, który będzie lepszy, duży czy mały”

Z wiaderkami świńskim truchtem. Z Katarzyną Kozyrą rozmawia Artur Żmijewski, [w:] Artur Żmijewski, Drżące ciała. Rozmowy z artystami, Bytom-Kraków 2006, s. 187.

Pytania pomocnicze:

- Co przedstawia rzeźba Katarzyny Kozyry?
- Katarzyna Kozyra w swojej pracy nawiązała do bajki braci Grimm „Czterej muzykanci z Bremy”. Jest to opowieść o osie (w pracy Kozyry to koń), psie, kocie i kogucie, którzy zostali wypędzeni ze swoich gospodarstw. Spotkali się i postanowili wspólnie wyruszyć do Bremy, gdzie planowali zostać muzykami. Po drodze zostali jednak napadnięci – pokonali zbójców tworząc „piramidę” (osioł wziął na swój grzbiet pasa, pies kota a kot koguta) i „śpiewając” w swoich zwierzęcych językach. Hałas był tak nieznośny, że bandyci uciekli. Dlaczego artystka sięgnęła właśnie po ten motyw? Czy zwierzęta z jej pracy umieją śpiewać?
- Rzeźba Katarzyny Kozyry wykonana jest z wypchanych zwierząt. Czym waszym zdaniem różni się zabijanie zwierząt dla sztuki od zabijania ich dla pozyskania jedzenia lub ubrań (futra)?
- Praca wzbudziła bardzo dużo kontrowersji. Zastanówcie się dlaczego? Jaki trudny temat został w niej poruszony?

Grupa 3 – Katarzyna Górna, z cyklu „Madonna”, fotografia, 1996-2001

„Tytuł pracy: „Madonny” jest trochę pobożnościowy, a sposób aranżacji zdjęć, np. łuki okien w tle postaci, sugerują wnętrze świątyni. [...] Posługuję się wizerunkiem bóstw i przedstawieniami nawiązującymi do ikonografii chrześcijańskiej, do pobożnych obrazów. Robię to aby pozabawić te postacie świętości. [...] To moja polemika z Kościołem, z wizerunkiem kobiety-madonny, z pojęciem czystości. [...] Żyjemy w kraju, gdzie każdy ma prawo do własnych opinii – Kościół również, ale ja też mam takie prawo i mają je wszystkie inne kobiety.”

Z Katarzyną Górną rozmawia Artur Żmijewski, [w:] Artur Żmijewski, Drżące ciała. Rozmowy z artystami, Bytom-Kraków 2006, s. 111-112.

Pytania pomocnicze:

- Co przedstawia fotografia Katarzyny Górnej?

-
- W jaki sposób przedstawione są fotografowane kobiety?
 - Czy fotografowane postacie przypominają „zwykłych” ludzi?
-

Grupa 4 – Artur Żmijewski, „Oko za oko”, fotografia lub kadr z filmu, 1998

„Zdrowi” zostali dopuszczeni do największej konfidencji, do najwstydliwszego dotyku, do największej sromoty - dotykają blizn. W tym niesamowitym połączeniu kalekiego i zdrowego ciała interesująca jest dziwaczność powstających [...] symbiotyków, ich potworkowość i przdziwny urok”

Artur Żmijewski o swojej pracy [w:] Izabela Kowalczyk, Niebezpieczne związki sztuki z ciałem, katalog wystawy, Galeria Miejska „Arsenał”, Poznań 2002, s. 46.

Pytania pomocnicze:

- Co przedstawia praca Artura Żmijewskiego?
- Co łączy a co dzieli zdrowych i chorych ludzi fotografowanych przez autora?
- Na jaki problem w swojej pracy wskazuje Artur Żmijewski?

6. Podsumowanie

Nauczyciel powtarza przerobiony na zajęciach materiał: przypomina poznane rodzaje technik artystycznych wykorzystywane w sztuce współczesnej, zwraca uwagę na zagadnienie sztuki krytycznej i tematy tabu bardzo często poruszane przez artystów, także przez Zbigniewa Librę. Na zakończenie wskazuje także na trudności związane z pracą przewodnika po wystawach sztuki współczesnej, podkreśla poziom wiedzy oraz zdolność przekazywania informacji innym.

Praca domowa [na podstawie pozytywów]

Materiał dla każdego ucznia:

„Pozytywy to kolejna gra z traumą. Mamy te wszystkie traumatyczne zdjęcia, których – jestem pewny – nikt nie jest w stanie przetrawić. Nie da się z nimi żyć, myślę, że ludzie instynktownie odwracają od nich wzrok [...].Zawsze oglądamy nasze wspomnienie danej rzeczy, a nie samą rzecz. To jest jak bardzo długa, nieustanna podróż w głąb pamięci. Moim zamiarem było uchwycić i wykorzystać ten proces widzenia i przypominania sobie, ten fenomen powidoków pamięci.”

Zbigniew Libera. Prace z lat 1982-2008, red. Dorota Monkiewicz, katalog wystawy, Zachęta Narodowa Galeria Sztuki, BWA Wrocław – Galeria Sztuki Współczesnej, Warszawa 2009, s. 160.

Konieczne jest zaprezentowanie reprodukcji fotografii Zbigniewa Libery [fragmenty filmu]

Nauczyciel wskazuje wybraną fotografię prasową – źródłem może być prasa codzienna, Internet – ukazującej „negatywne”/tragiczne wydarzenie. Fotografia powinna być dobrze rozpoznawalna i znana uczniom. Zadanie polega na próbie stworzenia „pozytywu” tej fotografii. Uczniowie inscenizują daną scenę (pomoc rodziców, kolegów) oraz samodzielnie wykonują zdjęcie.

Bibliografia:

Izabela Kowalczyk, Ciało i władza. Polska sztuka krytyczna lat 90., Warszawa 2003

Izabela Kowalczyk, Sztuka krytyczna - wybrane zagadnienia, listopad 2006: [HYPERLINK „http://www.culture.pl/pl/culture/artykuly/es_sztuka_krytyczna”](http://www.culture.pl/pl/culture/artykuly/es_sztuka_krytyczna) http://www.culture.pl/pl/culture/artykuly/es_sztuka_krytyczna

Izabela Kowalczyk, Niebezpieczne związki sztuki z ciałem, katalog wystawy, Galeria Miejska „Arsenał”, Poznań 2002.

Ryszard W. Kluszczyński, Artyści pod pręgierz, krytycy sztuki do kliniki psychiatrycznej, czyli najnowsze dyskusje wokół sztuki krytycznej w Polsce, [w:] „EXIT. Nowa sztuka w Polsce”, nr 4 (40), 1999, s. 2074-2081.

Artur Żmijewski, Drżące ciała. Rozmowy z artystami, Bytom-Kraków 2006.

Zbigniew Libera. Prace z lat 1982-2008, red. Dorota Monkiewicz, katalog wystawy, Zachęta Narodowa Galeria Sztuki, BWA Wrocław – Galeria Sztuki Współczesnej, Warszawa 2009.